

LES SACRIFIÉS

Bulletin bimestriel de la Fédération des Victimes du Nazisme enrôlées de Force

H 1 VNEF

No 6/1995

Novembre/Décembre

35e année

**Monument
aux Morts
Saeul**

Fédération: FNEF
3A, rue de la Déportation
Luxembourg

MEMORIAL DE LA DEPORTATION
GARE DE HOLLERICH
ZWANGSREKRUTIERUNG
AN EMSIEDLONG
PRESIDENCE D'HONNEUR DE
S.A.R. LE GRAND-DUC JEAN DE LUXEMBOURG

Souscription publique pour la réalisation du MEMORIAL de la DEPORTATION Gare de Hollerich
Comptes: C.C.P. Nr. 44900-86 - Banque et Caisse d'Epargne de l'Etat Nr. 7100/0026-3 - Banque Générale du Luxembourg Nr. 31-728344-32 - Banque Internationale à Luxembourg Nr. 9-114/3450

Adresse: Fédération des Victimes du Nazisme enrôlés de Force, Luxembourg 3A, rue de la Déportation B.P. 2425 - L-1024 LUXEMBOURG

Wer kann helfen ?

Auf die Bitte eines Kameraden, richten wir diese Frage an solche Zwangsrekrutierte, welche einst in Polen im Arbeitsdienst waren.

Wer kann uns sagen, mit welchen Lagernummern die nachfolgenden RAD Lager und Abteilungen bezeichnet wurden?

1. RAD - Lager Jürgenfelde, gelegen bei Allenstein, dem heutigen polnischen OLTZIN,

D'Sektioin Diddeléng am Trauer

Roger WIES	19.2.1995
Paul HOUPPERICH	23.3.1995
Albert ASSEL	14.4.1995
Edmond BRICKLER	7.7.1995
Bernard WEIS	25.7.1995
Léon KOERPERICH	7.9.1995
Albert KAYSER	11.9.1995
Mime Agnès CHARPENTIER- KUGENER	12.10.1995
Mime Françoise DELOOS- SCHMOETTEN	14.11.1995
Mime Siska MATHIEU- BOMBARDELLA	6.12.1995

Zwangsrekrutiert an d'Survivants vun Diddeléng denken ëmmer un tech

Éier hirem Undenken!

No där groussarteger Aweihungsfeier am Joer 1995 vun enger monumentaler Puert am Agank vum Prisonskierfecht zu Sonnenburg (Slonsk a Polen) gedenke mir deenen 91 Lëtzebuerg-Jongen, déi an der Nuecht vum 30. op den 31. Januar 1945 vun der preisescher SS ermuerd goufen.

Mir gedenken hirer an aller Öffentlichkeit um 51 Joerdag vun hirem Doud an enger Veillée um Kanounenthwiel an der Stad en

Dënsdég, den 30. Januar 1996

um 18.30 Auer

Heimat geet en Appell un all Enrôlés de Force an un d'Familje vun deenen 91 Naziatfer, deen Dag um 18.15 Auer um Rendez-vous ze sin, fir un der Gedenkzeremonie deelzehuelen.

D'Associatiounen an d'Sectiounen solle w.i.g. hir Fändele matbréngen.

De Comité vun der Fédératioun.

2. R A D-Lager I + II Wollstein, das heutige polnische WOLSZTYN. Erbetene Auskunft, wenn schriftlich, dann an folgende Adresse: Fédération des victimes du nazisme enrôlés de force B.P. 2415 L-1024 Luxembourg, wenn telefonisch, dann an jedem Donnerstag Nachmittag zwischen 14 und 17 Uhr auf der Rufnummer 48 32 32.

D'Amicale vun den Enrôlés de Force, Victimes du Nazisme vu Jonglénster an Émgéigend trauert ëm hir Komeroden verstuerven am Joër 1995

Roger KOHNEN	13. Januar 1995
Paul WEYDERT	10. Juni 1995
Roger KLEIN	03. August 1995
Albert MANGEN	23. Sept. 1995
Eugène MOLITOR	05. Oktober 1995
Marcel SCHULLER	23. Déc. 1995

Hir Komerodinnen a Komerode

behale si ëmmer a
gudder Erënnerung

Message

Den 18. Oktober 1942 goufen déi éischt 2 000 Lëtzebuerg Jongen, Affer vun der Gauleiter-Veruerdnung vum 30. August 1942 Iwwer d'Atferung vun obligatoreschen Dingscht an déi däitsch Wehrmacht zwangsagezunn.

Mat dësem Datum huet de Leidenswee nët nëmme vun 12 000 Lëtzebuerg ugefaangen, déi an de Joeren 1920 bis 1927 gebuere waren, mä och fir Elteren, hir Familien an d'Leit, déi alles riskéiert hun, fir se hirem Schicksal ze enträissen.

Mam Krichsenn 1945, also viru 50 Joer, war och d'Zwangsrekrutierung an déi verhaasste Wehrmacht eriwwer, awer de Calvaire vun denen, déi sech bis dohinner der Verschlefung nët konniten entzëien, nach laang nët um Enn.

Vu Gefaangenlager zou Gefaangenlager hu si misste matmarschéieren, wa si nët op en alliierte Militär gestouss sin, dem si konniten soen, dass si Lëtzebuerg wieren an dass si mat grousssem Onrecht an dëser gehaassten Uniform géilwe stiechen. Vill Chance war et dann, wann déi ugesprache Persoun woussst wat a wou Lëtzebuerg war. Dëst war leider meeschtens nët de Fall am Osten, a jhus un dës Krichsfronte waren déi meescht vun äis, mat preisescher Absicht, verschoe gin. Dack esouguer nach an de Gefaangenlager, wou oft preisesch Offizier eng gewëssen Opsicht haten, hu si esou e Kontakt mat engem alliierten Offizier verhénnert. De Calvaire as also viru gaangen: Hunger a Verfaangen, nët genuch an zerrasse Kleidung, Knascht an Ongeziwer, Krankheet a Verletzungen hun der Gesondheet staark zougesat. Verzwweiflung an Decouragement hun iwwerhand geholl: well aus der Hemecht d'Hëllef op sech waarde gelooss huet.

Awer och fir d'Elteren an d'Familjen doheem waren et schreeklech Zäiten, obscho fir si de Krich eriwwer war. Keng Noricht vun Meedchen oder dem Jong an der Friemd! Lieft d'Kand nach? Wäi

Inhalt:

Wer kann helfen?

In Memoriam

Message

Der 18. Oktober

Voeux de Nouvel an

Fédération des Victimes du Nazisme, Enrôlés de Force, Association sans but lucratif - Siège: 3A, rue de la Déportation, L-1415 Luxembourg.
Boîte postale: 2415 L-1024 Luxembourg. C.C.P. 31329-95 - Banque Internationale: 5-217/4546

Rédaction du bulletin bimensuel «Les Sacrifiés», 3A, rue de la Déportation, L-1415 Luxembourg.

Service social aux Enrôlés de Force: 3A, rue de la Déportation, L-1415 Luxbg. Tél.: 48 32 32.

L'Association des Parents des déportés Militaires Luxembourgeois, Secrétariat: 3A, rue de la Déportation, L-1415 Luxembourg. Boîte postale 2415 L-1024 Luxembourg. L'Amicale des Anciens de Tambow, Secrétariat: Kleinbellingen, 14, rue de Kahler, ccp 24007-48 - l'Association des Enrôlés de Force Victimes du Nazisme, Secrétariat: 3A, rue de la Déportation, L-1415 Luxembourg. Boîte postale 2115, L-1024 Luxembourg, ccp 31 324-90. - Association des Survivants des Enrôlés de force, a.s.b.l., Siège: 3A, rue de la Déportation, L-1415 Luxembourg. La correspondance est à adresser à Mme Josée Reef, 11, rue de Moutfort, L-5355 Oetrange, Tél.: 350 014.

Photocomposition: Informatique S. a. r. l. L-3324 Bivange, Tél.: 36 92 71 - Impression: Imprimerie Centrale S.A. Luxembourg

geet et him? As et krank oder mutiléiert? A wann, wéi schwéier? Keen as je gewier gin, wivill Tréine gekrasch gowuen a wivill nèt geschlofen Nuechten Dausende vu Mammen, Pappen a Geschwéister matgemat hun.

Haut, 50 a méi Joeren zënter dëse schrecklechen Zäiten konnten an deemem Zäitraum ons Hemecht an och ons Nopeschlänner an Onofhängegkeet a Fräiheet liewen. Onse Kanner gouf onst Schicksal erspuert, a si huweder Ennerdrückung nach Verschleftung missen erdroen. Si sin a Fräiheet an de Wuestand eragewues, a mir, d'Affer vu viru 50 Joer, si frou a glécklech doniwwer.

Awer hie steeet et mat onse Kanneskanner? As och hir Zoukunft genee esou gesechert? An dat sin d'Suergen, déi ufänken ons Generatioun ëmmer méi ze drécken. Mir denken zeréck un 1930, 1933 an 1939. Demools hun sech Diktatore genee wéi haut gewisen a sin un d'Muecht komm onni dass genuch, serféis a mat aller Konsequenz sech dergéint gewiert

Der 18. Oktober

Dieser Tag wird für alle Angehörige der Jahrgänge 1920 bis 1927 zeitlebens ein Eckpfeiler des Grauens in ihrem Leben bleiben. Dieser Tag ist aber auch ganz besonders als Beginn eines unerbittlichen Rennens um Leben und Tod festzuhalten. Vor 53 Jahren war es regnerischer Sonntag, als ein erster Schub von 2.000 jungen Luxemburgern von den Nazis zu der uns verhaßten deutschen Wehrmacht verschleppt wurde. 6.500 erreichte das gleiche Schicksal. Alle, ohne Ausnahme, sahen sich in eine aussichtslose Lage versetzt. Ihre Familienangehörigen waren damals in eine zermürbende und erdrückende Ungewißheit gestürzt worden. Es war das die **große Katastrophe**.

«Ons Jongen», sie schlugen sich in ihrer Un-erfahrenheit recht und schlecht durch die große Misäre, in die sie gestürzt waren. Sie darben und litten, wurden krank, verwundet, zu Krüppeln geschlagen und starben hauerweise fern ab der heimatischen Gefilden. Heute weiß man noch nicht einmal wo sich ihre letzte Ruhestätte befindet.

Für ihr Land Luxemburg und ihre Landsleute kam mit dem 10. September 1944 der lang ersehnte Tag der Befreiung vom Nazijoch. Für die zu Hause war das ein Tag von Freude und Jubel. Doch war ab jenem denkwürdigen Tag jeder Kontakt definitiv abgebrochen mit denen, die im Osten und anderswo bangten, darben und weiter starben. Mit jenem Tag verschlechterte sich um ein Vielfaches ihre so miserable Lage. Für sie, wie für

gouf. Gereest, verhandelt a Konzessioun gouffe gemat, während Mënsche geliddet hun, deportéiert gowuen, gestuerwe sin a Länner geaffert. As et haut nèt och esou? Wann och nèt direkt viru onser Dir, dann awer nèt wäit ewech. Onse Elteren an déi demools respönsabel Politiker hatten d'Geforen nèt mat Zäit erkannt oder wollten nèt an hun nèt entspriechend reagéiert. A mir, d'Jugend vun demools, hun d'Folge mat engem héige Blutttaffer misse bezuelen. Fir méi wéi 37% vun ons huert déi batter Jugendzäit mam Liewensenn opgehalen.

Riskléieren ons Kanneskanner nèt an engem nelen, anere Konflikt nees déi grouss Affer ze gin an dést, weil déi Verantwortlech déi d'Geschécker vun onse Länner leden, nèt eneg a konsequent sech géint eng Katastrof wieren, déi sech ofzeechent? Dat mecht ons, d'Affer vu viru 50 Joer, Suergen.

Jos. Weirich, Präsident vun der Zwangsrekrutierte Federatioun

enrôlés de force» eine Festsitzung im hauptstädtischen Musik-Konservatorium organisiert, um an die Befreiung der Zwangsrekrutierten vom Nazijoch vor 50 Jahren zu erinnern.

Für die musikalische Umrahmung der Festsitzung zeichneten das Blechinstrumentensemble «Tubicines» und Organist Carlo Hommel verantwortlich. Das Ensemble setzt sich zusammen aus folgenden Musikern: Roman Zaremba (Trompete) Charles Consbruck (Trompette), Patrick Coljon (Horn), Marc Meyers (Zugposaune) und Patrick Kryssatis (Tuba). Auf dem Programm standen Werke von John Stanley, Victor Ewald, Alain Jehan und Jean-Joseph Mouret.

Im großen Oval des Konservatoriums hatten Platz genommen: Großherzog JEAN, Großherzogin Josephine-Charlotte

Photo: Teddy Jaans L.W.

Nach dem Empfang und der Begrüßung wurden I.K.H. Großherzog JEAN und Großherzogin Josephine-Charlotte ins Auditorium des Musikkonservatoriums geleitet.

zogin Joséphine Charlotte, Kammerpräsident Jean Spautz, Premierminister Jean-Claude Juncker, Staatsratspräsident Paul Beghin, die Erzbischöfe Fernand Franck und Jean Henghin, mehrere Regierungsmitglieder und Abgeordnete, Botschafter oder deren Vertreter, Stadtbürgermeisterin Lydie Würth-Polfer, Henri Delvaux, Präsident des «Oeuvres nationale de secours Grand-Duchesse

Den 18. Oktober 1942 goufen déi eischt 2.000 Lëtzebuurger Jongen no Däitschland verschleeft. Si waren déi eischt Affer vun der Gauleitervuerdning vum 30. August 1942 Iwert d'Aféierung vum obligatoreschen Militärdéngscht an der preisescher Wehrmacht.

Dëst Joer, wéi viru 50 Joer mat dem Krichsenn och Zwangsrekrutierung an déi verhaassten

däitsch Uniform erwer war, war et domadden awer déi laang nêd d'Enn vum Calvaire vun deenen, déi sech bis dohinmer der Verschleefung nêd konn-ten enziären.

Mir Enrôlés de Force wëssen et ganz besonnenesch ze schätzen, daß Dir Monseigneur bereet ward zesummen mat der Grande-Duchesse bei der Commémorationseifer derbäi ze sin. Dir, Monseigneur, gehiéert deene seelwechte Joergäng un, deenen hir Ressortants de Gaulle-leiter bestëmmt hat, un de Fronten ze verblüdden. Domadde sollt Lëtzebuurger Land de Widerstand, d'Elteren an d'Familien aus- an emgesiedelt gin. An eis Heemecht sollt bewunnt gin vun echte Nazi-Preisen.

Ons glécklech Jugendzeit gouf zerstiért an och Dir konnt nêd all Är Jugendjoeren an engem fräien, onofhängege Lëtzebuerg verbriegen. A mir louge an deene vergaangenen 53 Joer ganz bestëmmt nêd falsch mat eise Gefiller, wa mer ëmmer erëm a bei ongezielten Gelegenheiten gespiert hun, dat Dir mat äis fillle konnt an dat Dir äis verstanen hut. Dêst hu Dir ganz treffend a mat zu Häerz goënde Wieder an Ärem Telegramm ausgedrêckt, deen Dir eistem Fédérationscomité den 30. Abrêl dêst Joer bei der Inauguration vun deem monu-mentale Eireportal zu Slonsk, a Polen, geschéckt hat. Ech zitiären:

«**d'Grande-Duchesse an Ech begriessen dee Geeschit vu Solidaritéit an d'Trei zur Heemecht, déi dir, grad ewéi während dem Krich, och haut, a Fridenszäiten beweist. Solidarisch sid dir mat ären ongléckleche Komeroden, solidaresch mat de Familien, déi lech verstoopt hun, an de Passeuren, déi lech iwer d'Grenz gefieert hun, solidaresch mat äre Komeroden, déi an batterer Zäit a Prisonéiercampen verschloe goufen. Dir, déi d'Chance hat, an d'Heemecht erëmzekommen, hat lech mat ganzem Hiez fir déi onglécklech verwonnte Komeroden agesat a ni ënnerlooss déi ze éiren, déi hiert Liewe fir d'Heemecht gin hun.»**

Esouwäit dësen Auszug aus Ärem Telegramm. Awer och als jonke Prënz hu Dir Är Verbonnenheet mat Ärer Generatioun bewisen. Dir wart derbäi an hut mat op der Gare an der Stad gewart, wann en Heemkomme vun Enrôlés de Force anonciéiert war. Esou zun Beispill bei de Convoien vun Tambow, vu Bréissel oder vu Frank-furt-un-der-Oder.

Erlabt mir, stellvertredend fir déi verschidden Arrivéen op der Gare an der Stad, d'Heemkomme vun 156 Jungen de 7. December 1945 mam Schnellzug vu Bréissel, owends um 11 Auer ze erwähnen. No der Begréissung an dem Ennerhale mat deene verschiddene Gruppen hu Dir géint Hallefnuecht mat folgende Wieder Äddi gesot:

«**Bonsoir Jungen a schloft gutt déi éischt Nuecht an ärer aler Heemecht.**» Stirmesch an esou hart wéi déi hees Stämmen ët nach erlabt hun, hut ët duerech d'Haal vun der Gare geschalt:

«**Vive de Prënz Jean! – Vive eis Grande-Duchesse!**»

Awer och bei Ärer Mamm hu mir gespiert, dass Si d'Schicksal vun den Zwangsrekrutierten, vun «ons Jungen», wéi eng Mamm ëmfond huet. Ech ernëmere mech nach gutt, wéi an enger Audienz, d'Delegéiert vun Eiterevereengung an der Ligue ons Jungen Ärer Mamm hir Suerger ëm hir Kanner, hir Komeroden virgedroen hun, vun deenen nach ëmmer all Nouvelle gefeelt hun, oder vun esou Jungen, deenen hir Nimm bekannt an de Rapatriement op sech waarde geloss huet. Oh! wéi gutt huet Si dës Mammen a Papp verstan, mat hinne gefillt an hier Suerge matgedroën. Hir Wiederer vun Trousch, Encouragement an Hoff-nung, mä och Hiert Versprochen Sech perséinlech beim Stalin anzesetzen an ze intervenéieren, hun den Elteren an äis nees Courage gemach,

Excellences, Messieurs les Ambassadeurs,

Nous saluons très chaleureusement votre présence à cette séance commémorative du 50e anniversaire de la libération des enrôlés de force du joug nazi et apprécions vivement l'aide apportée par vos pays, qui souffriraient sous l'idéologie et de la tyrannie nazies, tout comme notre patrie, soient ici représentés.

Mais nous voulons également, une fois de plus, exprimer en cette occasion notre gratitude envers vos pays pour l'aide accordée aux enrôlés de force luxembourgeois en détresse, aux réfractaires et évadés de l'incorporation allemande. En les accueillant chez vous et en leur permettant de combattre dans vos armées, dans les maquis, dans l'armée blanche côte à côte, ils ont pu lutter et vaincre finalement ensemble avec vos armées et nos résistants l'usurpateur allemand.

Même 50 ans après ces événements nous n'avons pas oublié et n'oublions jamais cette fraternité, cet accueil, l'aide et les sacrifices supportés pour libérer nos patries et les enrôlés de force luxembourgeois du joug nazi.

Här Châmbrepräsident, Här Statsminister, Dir Häre Ministeren an Députéiert, wäert Eiregäscht, dir Damm an dir Hären!

Och lech all géllt onse grouesse Merci fir Är Präsenz bei eiser Commémorationseifer. Déi meeschet vun lech gehéiere nêd méi eiser Generatioun an hun den Zweeche Weltkrich matt sengen Folgen an déi schreckleche Zäiten fir eist Land v'läicht nach jhust als Kand materiewt, krut dorriwer vun der Mamm, dem Papp oder dem

Monni dêst oder dat erzielt. Dir hut nêd um eegene Leif erliewt, wat Ennerdrückung, Verschleefung an Tyrannei as. Mir, déi vun der eaeler Generatioun frëen äis ongeheier dorwer a si glécklech, dat 50 Joer laang eist Land sech a Fräiheet a Fridde konnt entwëckelen. Mä wie geséich nêd déi däitscher Wolléien um östlechen Himmel? Zenther Joere gin virun eiser Vieschterdiir d'Mënscherechter, an d'individuell Fräiheet nêd méi respektiert. Dausenden vu Leit aller Alterskategorien gin do dagdeeglech verschleift, emgesidelt a verdrüwen. Fraë, Kanner a Männer sterwen e grujlechen Dout, gi vu Granaten zertrapp. Zalotten, égal op wat vir enger Sait, mussen onnêtz hiert Liewe loosse. Riskéiere mer nêd an eng aner, nei Katastroph eranzeréischen? Dat si Saachen, déi äis Suerge maachen a wou mir hof-fen a wënschen, dat déi Responsabel, déi Geschécker vun eise Länner leeden, matzäiten d'Geforen erkennen. A Geschlossenheet an Eneegkeet solle si entschlossen a konséquent sech dergéint wieren an ët färdig bréngen, dat no 50 Joër Fridden a Prospéritéit nêd nach éamol eng Generatioun dat selwecht Schicksal erleide muss, wéi dat zu deem mir éamol condamnéiert gi woren.

Léif jong Frënn!

Mir si frou, dat mam Accord vum Minister vun der Éducation Nationale an ären Direkteren d'Méigleekheet geschaate gouf, dat dir un dësér Commémorationseifer deel huele kënt. Hinne all e grouesse Merci.

Dêst soll eng Geléenheet sin, fir aus berufene Mëner ze héieren, wat viru 50 Joër de Jonktem vun deemols, si waren deemols Meedercher a Jungen an ärem Alter, hu missen erdroen an er-leiden. Deemols gouf onst klengt Ländche vum preiseschen Noper iwwerfall an ët sollt a sän dausenjahregt Land agglidert gin. Gott sei Dank as dat de Preise ni gelongen! Dir sidd d'Zukunft vun eiser Heemecht. Et kann es sénger Heemecht da wiirlech dengen, wann ee séng Vergaangeneheet kennt. Eis Aufgab war, as a bleiw et, duerech eist Verhaaten an mat eisen Informatiounen, déi mir lech kenne gin, derzu bäizdroën, dat aus der Vergaangeneheet geleiert gétt an esou och déi nokommend Generatiounen mat hire Kenntnësser am Stand an an der Position sin, an hirem Beruf, um politesche Plang, d'Geschécker vum Land esou ze leeden, dat dat, wat äis widderfuere as, definitiv der Vergaangeneheet ugehéiert.

Doif e wärmsten Merci fir ärt Kommen an Är Opmerksamekeit.

Léiw Kommerodinnen a Komeroden!

Zum Schluss vu ménger Begréissung och e Merci un lech. Merci datt och dier als Délegéiert

vun eise fédériéierten Associatiounen an de Sectiounen haut, wéi schon esou dacks virdrun, mat derbäi sidd.

Zesummen a voller Solidaritéit wëlle mir, déi ronn 4.000 vun der geaffterter Generatioun, déi haut nach iwwreg bliwe sin, a Verbonnenheet mat alle Bierger an dem Jonktem vun haut derzu bäidroen, dat eis Heemecht, fir déi esou vill vun äis hiert Liewe hu misse loosse, a Fräiheet, Fridden an Onofhängegkeet fir all Zäite virubestöë kann.

Premierminister Jean-Claude Juncker for-dert den Gebrauch einer klaren Sprache in Zusammenhang mit dem Verbrechen der Kriegsjahre.

Eingangs seiner Rede sagte Premierminister Jean-Claude Juncker, es sei für ihn schwierig bei einer Gelegenheit wie diese, die passenden Worte zu finden. Ganz sicher wären nicht wenige der anwesenden Zuhörer mit ihren Gedanken anders-was, als bei der Festsetzung, sondern dort wo sie viele Jahre ihrer Jugend zu verbringen gezwungen worden waren. Für ihn sei es nicht evident über die Kriegszeit zu sprechen, da er selbst erst im Monat Dezember 1954 das Licht der Welt erblickt habe.

Besonders beeindruckt habe ihn, so lange er sich erinnern kann, die Tatsache, daß weder sein Vater noch dessen Brüder über die Kriegsergebnisse im Kreis der Familie gesprochen hätten. Für sie war das wie ein Tabu. Was sie erleben muß so schrecklich gewesen sein, daß sie nach ihrer Rückkehr aus der Verbannung nicht darüber sprechen konnten oder wollten.

Die Zwangsrekrutierung sei ein doppeltes Kriegsverbrechen gewesen, so Jean-Claude Juncker. Es sei für niemanden angenehm Soldat zu werden und zu sein. Weit schlimmer als das sei, wenn junge Männer gegen ihren Willen zu einer fremden, feindlichen Armee verschleppt werden, um Militär- und Frontdienst zu leisten und das dann auch noch unter Straf- und Todesdrohung. Wer derartiges tut, begeht ein Verbrechen. Es sei heute vor allem wichtig, in Zusammenhang mit der völkerrechtswidrigen Zwangsrekrutierung in der damaligen Zeit, eine deutliche Sprache zu gebrauchen. Niemand dürfe von einfacher Unterdrückung sprechen, wie erst kürzlich geschehen, sondern von Kriegsverbrechen.

Wer heute das ganze Ausmaß der Zwangsrekrutierung zu verstehen sucht, darf nicht nur das Leid der «Jungen» betrachten, sondern er muß jedes Einzelschicksal mindestens mit drei oder vier multiplizieren. Er, seinerseits, habe einen doppelten Respekt für die Lebenseinstellung der damaligen Generation. Einen Krieg in vorderster Front

miterleben und durchhalten in den unmöglichsten Situationen sei schwer genug, aber dann danach neuen Mut fassen, um alles wieder aufzubauen, was die Besatzer zerschlagen und ruiniert hatten, sei eine fast noch größere Herausforderung. Und gerade diese Haltung und Einstellung der so schwer gezeichneten wie die Zwangsrekrutierten, könnten, beziehungsweise müßten heutzutage viele Mitmenschen sich zum Beispiel nehmen. Mit ihrem Schweiß und Blut haben die Zwangsrekrutierten sich gegenüber dem Land und allen Luxemburgern ungewöhnlich verdient gemacht. Ihnen gebührt unsere höchste Anerkennung wie die des ganzen Landes.

Darstellung der historischen Fakten aus der Sicht des Historikers und Professor Paul Dostert

Altesses Royales,

Dir Dammen an dir Hären,

Leif jonk Leit

D'Joer 1995 huet eis en Aarbecht vu Commémoratiounsfeierlen zum 50. Joresdag huet. Eng vun zwee Weltkrich bruecht. Haut, dat d'Fédératioun vun den Enrôlés de Force op hier Feier invitéiert, déi awer e spezielle Kontext huet, well fir déi meescht vun den Zwangsrekrutierten d'Enn vun Nazi-Deitschland jo nëggläichbedeitend war mat der Fräiheet an hirem erëm Heemkommen op Lëtzebuerg. Vun e puer Ausnahmen ofgesin, déi et färdig bruecht hun, direkt no der preisescher Kapitulation, s'ech op Lëtzebuerg duergeschloen, sin all déi aner eilo Krichsgefangener gin. Déi eng bei den Englänner, Amerikaner oder Fransousen, déi aner bei de Russen.

D'Liberatioun aus der preisescher Wehrmacht hate si sech esou stark erbäigewünscht, dat si déi nei Gefaangenschafft ufanks nët als eppes esou Schlämmes ugesin hun. Leider goufen si heibäi awer zum Deel déck enttäuscht, well dës Gefaangenschafft fir sie vill ze laang gedauert huet, an och nach fir eng grouss Zuel vun hinne der Doud bruecht huet.

Haut hun déi Iwwerlewend s'ech zesummefond, fir sech ze erënneren an iwwert dat wat si erliewt hun nozedenken. Si maachen dat awer net éieng, mä si hu gemengt, un dëser Feier sollt, niwënt den héilgen Autoritéiten, och d'Jugend associéiert gin. An et as sécher keen Zoufall, dat déi meescht vun deene Jonken, déi haut hei sin, grad an deem Alter sin, dee viru fofzeg Joer d'Lëtzebuurger Jugendlech hate, wéi si an déi preisesch Wehrmacht gezwonge goufen. Esou wéi dir haut, esou

hate si 1942 téschent 16 an 22 Joer. Vlächtkémm Dir lech e bässe besser virstellen viru wat fir eng Problemer si gestallt waren, an engem Alter, wou ee sécher dach awer nach nët ganz erwuessen as.

Mä loosse mer vir ufanken, a losse mer probéieren aus der Distanz a mat den Aewer Historiker d'Problemer ronderëm d'Zwangsrekrutierung ze kucken. Sécher gesäit den Historiker eng Rei Sachen anesch, ewéi déi, di se erliewt hun. Dat as awer kee Widersproch ouni Léisung. Den Historiker kann haut esouzesoen op zwou Sätze kucken, wann hien d'Fro vun der Zwangsrekrutierung analyséiert.

Op der enger Säit huet hien haut offiziell Dokumenter vun deemols, déi hie kritesch liesen an analyséiere kann, an op der anerer Säit huet hien d' Zeien, déi him soe kënnen, wéi si d'Zwangsrekrutierung erliewt hun, wat si deemols geduecht a gefillt hun. Dobäi as z.B. d'Angscht, déi si haten, an et as bestëmmt keen do, dee soë kann, hien hätt keng Angscht gehat, e ganz wichteg Element, dat nët an den Dokumenter ze fannen as, mä wat nëmmen aus den Témoignagen vun de Betreffene selwer kann erfassé gin. Dokumenter an Aussoen decken séch dobäi nët ëmmer an dacks gesin d'Zeie vun deemols d'Problemer aus hirem Bléckwénkel anesch. Dat as normal an och dës Vue vum Problem muss vum Historiker matbeuecht gin, wann hien esou objektiv wéi méiglech wellt erziele, wéi et da wierklech war. Dat wëlle mer dann elo maachen.

Ech géif dräi Froe méi genee ënnert d'Lupp huelen: 1. Wéi koum'et zur Zwangsrekrutierung? 2. Wéi hun d'Lëtzebuurger dorop réagéiert? 3. Wat hun d'Zwangsrekrutiert gelidden?

Wéi den 10. Mee 1940 d'Preise Lëtzebuerg iwwerfall hun, du hun d'Lëtzebuurger zwou grouss Enttäuschungen erliewt. Déi éischt war militärescher Natur. D'Fransousen, op déi d'meescht Lëtzebuurger esou grouss Stécker gehaalt hun, hu no sechs Woche kapituléiert.

Déi zweet war méi politischer Natur. D'Grande-Duchesse CHARLOTTE an d'Regierung waren an den Exil gaangen, ouni d'Lëtzebuurger dorwer virdrun z'informéieren. Vill Leit hu séch elo elengellos gespuert, eleng an enger Situatioun, déi se nët richtig anzeschätze wossten, well si séch keng Virstellung vun der Nazi-Diktatur gemat hun. Wéi du de Gaulleier SIMON vum HITLER als « Chef der Zivilverwaltung » op Lëtzebuerg geschécké gouf an hei direkt ugefang huet d'Annexion vum Land un Däitschland ze préparéieren, du sin eng Rei Lëtzebuurger erwecht, a si hu probéiert séch geint dës Nazi-politik ze stäipen. Aanerer hu font, elo wou déi al Welt zesummegedruecht wä, bléiw hinne nëmmen

nach d'Méiglechkeet fir mat de Preisen ze kollaboréieren an eventuell esou Carrière ze maachen.

Déi meescht vun de Leit awer wossten nët esou richtig, wat se maache sollten. Lues a lues awer huet bei hinne dach hire Patriotismus nees d'Iwwerhand krit, a wann si och nët all grouss Resistenzler goufen, esou wollten si dach awer och keng Preise gin. Enner dësen Ernstänn huet dem Gaulleier Simon séng Politik missen en Echec gin. Wann hien och gemengt hat, an e puer Wochen d'Lëtzebuurger der vun iwwerzeegt ze hun, datt si « blutsmässig zu Deutschland gehören », esou war dëst nët no de Lëtzebuurger hirem Gout. Dat « Blut-und Boden » Geredes, déi rassistesch Mesure géint d'Juden, déi vill preisesch Uniformen an d'Fuerderung, « Heim ins Reich », dat ware Sachen, déi kee gudden Lëtzebuurger konnt matmaachen an acceptéieren.

Mä de Gaulleier Simon, e veronglückten Handlshrer, war fest iwwerzeegt, dat hien e gudden Pédagog wier, an datt hien d'Lëtzebuurger schon nach fir séng Politik gewanne kënn. Fräiwéleg sollte si fir d'Éischt an d'Volksdeutsche Bewegung (VdB) goen, an domat beweisen, datt si « heim ins Reich » wëllten.

Mä schon am September an Oktober 1940, hun déi meescht Lëtzebuurger dovunner näischt wëlle wëssen. Dozou huet sécher och bäigedroen, datt iwwerall am Land, op Uerder vun de Preisen, all Monumenter, mä och soss all Zeeche vun der Lëtzebuurger Onofhängegkeet zerstéiert goufen. Zwanck an Terror hun dun d'Reie vun der VdB opgefëllt. Besonnesch d'Beamten goufen domat ënner Drock gesat, datt hie gesot gouf: « Wien nët an d' VdB geet, dee verléiert séng Plaz. » Schliesslech goufen iwwer 600 Beamten, mä och Dokteren, Apdikter an Afekoten entlooss, oder aus hirem Beruf gepucht an an Däitschland schaffe geschécké, nom Motto: « Sie bieten nicht die Gewähr ».

Am Februar 1941 huet de Gaulleier dun en zweete Schrétt ënnerholl, deen zou enger grousser Propagandacampagne gehéiert huet, fir d'Jugend fir Däitschland an den Nationalsozialismus ze gewannen. Op der enger Säit gouf d'Mémberschaft an der Hitlerjugend zur Condition fir jiddereen, deen z. B. nach an de Lycée wollt goen oder awer och nëmmen als Léierboub eng Plaz fir séng Léier wollt hun. Fir iergend en Examen ze maachen war et natirlech onbedéngt noutweneg, aktiv an der Hitlerjugend matzemaachen.

Op der anerer Säit sollten d' Lëtzebuurger Jongen a Meedercher séch fräiwéleg an de « Reichsarbeitsdienst » mellen. Dës déi Tentativen fir d'Lëtzebuurger Jugend fir den Nationalsozial-

ismus ze gewannen, goufen awer e béisse Messerfollé fir de Gaulleier. Kaum ee wollt fräiwéleg an den « Arbeitsdienst » goën, an d'Zuel vun deenen, déi aus der Schoul geflu sin, well sé nët an der Hitlerjugend waren, as nët kleng. Altersmésseg waren et grad déi, déi deen Ament op deenen erwächte Klassen (also Troisième, Deuxième a Première) waren, déi hei de Preisen de Bass gehaalen hun.

Dem Gaulleier seng Reaktioun huet nët op séch waarde gelooss. Well keng oder nët genuch Fräiwéleger sech gemellt hun, goufen d' ganz Joergäng zwangsweis an den « Arbeitsdienst » geschécké. Dorops hun déi éischt Jonk d'Land verloss a si hun an der Belsch an a Frankräich probéiert, en Ennerdach ze fannen.

Den 10. Oktober 1941 krut de Gaulleier dun awer vum ganze Lëtzebuurger Vollek schréfflech gesot, datt si keng Preise wëlle gin, mä datt si Lëtzebuurger waren an och wëlle bleiwen, an datt hir Sproch net däitsch, mä lëtzebuergesch war. D'Lëtzebuurger hate et färdig bruecht aus der « Personenstandsaufnahme » mat engem « Zusatzfragebogen zur Feststellung und Erfassung des zur Zeit in Luxemburg ansässigen fremden Volktums », e Referendum fir d'Lëtzebuurger Onofhängegkeet ze maachen, mat engem Resultat vu 96%, dat keng Diskussioun erlabt.

Trotz dëser Néierlag huet de Gaulleier gemengt, mat sénger Iddi vun der Fräiwélegkeet nach eppes ze errechen. Am Laaf vum Joer 1941 gouf an den Zeitungen ëmmer nees extra drop higewisen, wann e Collaborateur vun enger Ortsgrupp fräiwéleg bei d'Wehrmacht agezou gouf. Hiert Beispill sollt och aner Jonker fräiwéleg bei d'Wehrmacht bréngen. Awer och hei war d'Resultat nët déck. Am Joer 1942 gouf dun eng massiv Propagandacampagne ugekuerbelt fir der lëtzebuurger Jugend de fräiwélegen Antrëtt an d'Wehrmacht nozelehen. Awer wéi konnt et anesch sin, wéi dat de Lëtzebuurger Jonkten och hei säi Kapp gewisen huet, a stur refuséiert huet séch ze mellen. Domat as de Gaulleier schéin an d'Laborante geroden, well hien hat dem Hitler versprach, datt hie genuch Fräiwéleger vu Lëtzebuerg géif schécken, fir dei ëmmer méi grouss Verloschter vun der Wehrmacht matzehelfen, deelweis auszegläichen. Den Hitler hat dun esouger verbueden, datt zu LER hat dun esouger verbueden, datt zu Wehrmacht d' « Wehrpflicht » agefouert géif. An der Wehrmacht gouf et iwrjens och eng ganz Rei Generel, déi gemengt hun, datt forcéiert Rekrute vu Lëtzebuerg, aus dem Elsass an aus Louthrängen, keng Verstärkung fir d'Wehrmacht geifen duerstellen.

Wéi am Summer 1942 d'Verloschter vun der Wehrmacht awer nach eng Kéier extrem

geklomme sin, du huet dat alles nët méi gezielt. Och de SIMON huet séng Meenung missen änneren, an d'Vehrpflicht zu Lëtzebuerg aféieren. Well awer mam Militärdéngscht och d'Fro vun der Nationalitéit verbonne war, goung dat nët esou séier. Grad am Verhältnëss vun Nationalitéit a Militärdéngscht, hun d'Preisen dun awer nees bewisen, datt si viru kenger Rechtsverdréung halt gemaach hun, wann se gemengt hun, Recht ze hun. (Recht ist was dem deutschen Volke nutzt). Hei hu si déi normal Situation einfach op d'Kopp gedréit. Wier an d'Vehrmacht agezu gouf, deen huet nët misse schon en Däitsche sin, hie krut vun dem Dag un, wou hien agezu gouf, déi däitsch Nationalitéit. Esou einfach war dat.

Den 30. August 1942, Sonnes mëttes, hat de Gauleiter, alles wat Rang a Numm bei de Collaborateuren hat, op de Lampertsbierg an d'Ausstellungshal zesummegetrommelt, an en huet an enger stonnelanger Ried probéiert de Lëtzebuerg klor ze maachen, datt si elo déi grouss Eier hätten, Däitscher ze sin, an datt dofir och d'Jugend d'Pflicht an d'Eier hält an der Wehrmacht fir Däitschland an Europa géint de Bolschewismus ze kämpfen. D'Lëtzebuerg hun dat natierlech ganz anescht verstan. Elo war déi Situation do, déi si ëmmer scho gefaart haten. D'Preisen zéien ons Jongen an! Wat elo maachen?

Eng Rei Resistenzler, déi vun deene preisesche Mesüren virdu Wand kritt haten, waren zesummekomm an hate beschloss, d'Lëtzebuerg zum Generaistreik opzerufen, wann d'Vehrpflicht agefouert géif. Tracten goufen zu BREISSEL gedréckt an op LËTZEBUERG geschmuggelt, awer nët all konnten se méi verdeilt gin. Méindes, den 31. August 1942, kourm et dann an enger ganzer Rei Uertschaften am Land zu Streiken an Demonstrationen. Och déi nächst Deeg goung dat esou virun. De Gauleiter an d'Gestapo goufen dowunner iwwerrascht an hun a Panik mat brutaler Gewalt zeréckgeschlo.

Den Ausnahmezustand gouf verhaang, e polizeilicht Standgericht agesat, an eng zwanzeg Männer zum Doud verurteelt an direkt erschoss. Bluddroud Plakaten hun d'Nouvelle vun dese Muerden am ganze Land verbreet.

D'Land stoung ënner Schock. Mä et kourm nach méi schliëm. Den 9. September 1942, huet de Gauleiter ugekennégt, datt déi Familien, déi politesch nët zouverlâssig waren, an den Osten ëngesiddelt géifen. Onsécherheet an Angscht hu séch nach méi verbreet. D'Afféierung vun der Wehrpflicht, de Streik an d'Emsiddlung sin an onser «mémoire collective» ganz sécher déi Evénementer vum Zweete Weltkrich, déi am stärk-

ste verwuerzelt sin. Hei sin eng Rei vun Faiten matene verknépt, déi zueleméisseg de Gros vun de Lëtzebuerg betraff hun.

12.000 Zwangsrekrutiert an hier Familien, iwwert 4.000 Ëngesiddelt an hier Familien, 500 Leit, déi wéinst dem Streik festgeholl goufen, 21 dervun goufen erschoss. Keng aner preisesch Mesüre huet esou vill Leit mateneen an esou déif betraff. Keng aner preisesch Mesüre hat esou langwierig Suiten.

Doriwer eraus hun och d'Aktivitéit vun der Resistenz elo eng zousätzlech nei Aufgabe an Orientéierung kritt, wéi et geheescht huet déi Jongen, déi séch nët gestallt hun, oder spéider nët méi bei hier Trupp zeréckgoe wollten, ze verstoppem oder an d'Ausland ze féieren, an hinne do e sécheren Openthalt ze erméiglechen. An och heibäi goufen Honnerte vu Familien gebraucht, a si goufe fond, déi elo bereet waren, hier Fräiheit an hier Liewen ze riskéieren, fir Jongen ze verstoppem. Och wann de Streik nët verëhmere konnt, datt vill Jongen agezu goufen, sou gët et dach Hiwaiser, déi beléien, datt de Streik de Gauleiter esou beandrockt hat, dat hie keng weider Joergäng - 1919 a mei al - anzéle gelooss huet, wéi dat z.B. am Elsass an a Louthrëngen de Fall war.

Den 18. Oktober 1942, also haut virun 53 Joer, goung de Leidenswee vun «onse Jongen» un. Deen Dag goufen déi éischt 2000 Jongen mat grousser Famtiam vun de Preisen an der Stad op der Gare an d'Zich gesat. D'Jongen hu gläich gewisen, datt si gezwongen an d'Kasäre gefuer sin. Si hu patriotesch Lieder gesongen, zum Deel esou haart, datt déi preisesch Wehrmachtsmusik knapps nach ze héiere war. Och déi preisesch Offizéier, déi mat hire Pistoule ronderémgfuecht hun fir Uerdnung ze schaafen, hate keng Chance. Trotzdem as den Zuch fortgefuer. Ënnerwee goufen d'Waggonnen démoléiert, mä d'huet alles näischt gedéngt.

A reegelméissegen Ofstänn sin ëmmer nees d'Jongen agezu gin an an de preisesche Kasäre ausgebild gin. Si goufen dobäi nëmmen a kleng Gruppen zesummegeless, fir ze verëhmere, datt si géifen an de Kasären aner opwiegeln. Déi lescht sin nach den 12. an 13. Juli 1944 an den «Arbeitsdiensts» gefuer, an der Hoffnung, bis dee färdéig wier, géif Lëtzebuerg libéiert. Leider haten si séch e bësse verrechent an d'Amerikaner ware schon zu Lëtzebuerg ier hiren «Arbeitsdiensts» ofgeschloss war. Si kourmen dann direkt an d'Kasären an un d'Front. Mä och ëmmer hie waren der eng Rei, déi refuséiert hun déi preisesch Uniform unzédin. Si kourmen dann direkt an d'K.

Mä schon den éischten Dag waren nët all Jongen ugetrueden. Eng Rei vu Jongen waren zeréckgestallt gin, aner haten sech duerch d'Bascht gemach. Well awer net jiddereen dat konnt oder wollt direkt maachen, sin der eng ganz Rëtisch op hierem éischten «Heimaturlaub» no der Ausbildung nët méi zéréck gang, anerer hun no engem Tour op d'Front des Décision geholl.

Am Laf vun der Zäit hun der ëmmer méi séch nët gestallt a sin ënnergedacht. Schliesleech waren ët der ëm 3.500 déi séch nët gestallt hun. Mä secher war d'Décision nët einfach ze huelen. Jiddereen hat séch natierlech d'Fro gestallt, op hie nët goen oder verschwannen. Jiddereen huet ofgewéi op hie sénger Famill dat sollt undeen, well seier war kloer, datt deen, deen nët géif goen oder zéréckgoen, seng Famill op d'Lëschten vun der Emsiddlung gesat huet, an natierlech selwer sai Liewen op d'Spill gesat huet, well op Désertion a Fahnenflucht stoung bei de Preisen d'Doudesstraf.

Et as nët um Historiker all eenzelne Fall z'analyséieren fir e moralesch Urteil doriwer ofzegin. Hie kann nëmme feststellen, datt ët keng einfach Décision gouf, an datt keen sech des Décision licht gemaach huet. A sécher huet deen een oder deen anereren noom Krich seng Décision dauert, well en dun d'Konsequenzen dervu gesin huet. D'Décision, déi preisesch Uniform nët unzedeeren, huet awer och nei Problemer geschaaft, esouwuel fir déi, di verstoppst goufen, wéi och fir déi, di se verstoppt hun. Sécher war ët nët einfach, een oder méi jonk Kärelen am Haus oder an der Scheier ze hun an se ze bekäschtegen an ze kleeden. Derbäi as ët och fir déi jonk Borschten nët einfach gewiescht, sech weinstens am Daag roueg ze verhalen an séch nët ze weisen. Mir wëssen haut z.B., datt d'Erschéissee vun Ortsgruppenleiter vu Jonglënster d'Resultat vun esou enger Sortie war. Datt dest schliesleech 10 aner Jonker, déi a preisesche Prisonsge soutezen, well si am Frankräich geholl gi waren, nodeems e Lëtzebuerg si verrodten hat, d'Liewe kascht huet, weist wéi komplizéiert, imprévisibel a geféierlech d'Situation war. D'Preise waren awer nët nëmmen drun interesséiert déi Jongen ze kréien, déi séch verstoppt hun, mä si hun och mat alle Méttel probéiert déi ze kréien, déi de Jonge gehollt hun. Eng Rei vun hinne goufe geholl a vu preisesche Gerichter zum Doud verurteelt an higericht, aanerer; deenen nët direkt eppes konnt nogewise gin, goufen oni Urteil zu HINZERT erschoss. A wann een an engem Bréif vum Gauleiter SIMON un de General FROMM liest: «kein Fahnenflüchtiger aus dem Cdz-Bereich LUXEMBURG darf diesen Krieg überleben», da kann ee séch

virstellen, dat hei dem HITLER seng Meenung «An der Front kann man sterben, als Deserteur muß man sterben.», an d'Praxis ëngesat gouf.

Nëtt all Lëtzebuerg Jongen, déi der Gestapo an d'Händ gefall sin, goufen direkt higericht, vill vun hinne soutezen a preisesche Prisonsge op d'Krichsenn zu waarden. Fir bal honnert vun hinne huet de Virmarsch vun der Rouder Arméi awer nët d'Libération bruecht, mä sie goufen am Prisonsge zu SONNENBURG, zesumme mat e puer honnert anerer Prisonsmeier an der Nuecht um 30. Januar 1945, vun der SS liquidiert. Am ganze goufen 163 jonk Lëtzebuerg vun der Wehrmacht wéinst Désertion oder Wehrkraftersetzung erschoss, well si genee wéi Däitscher behandelt goufen, a kee «Wehrmachtsgericht» hinne zougestaan huet, datt si als Zwangsrekrutierter, géint all Völkerrecht, an der Wehrmacht hu missen déngen. Dat waren si awer schon zënter hierer Ausbildung gewinnt gewiescht. Als «Beutegermanen» goufen si dacks méi schlecht behandelt wéi déi däitsch Rekruten, och wann am Ufank d'Ausbilder gesot kritt haten, mat de Lëtzebuerg méi Fingerspéizgefäll ze weisen, well si politesch nach nët esou gefestegt wieren.

Och un der Front goufen se nët geschont. Ongeféier zwee Drëttel vun hinne sin un d'Ostfront komm, well d'Preise gemengt hun, do géifen se nët esou séier iwwerlaafen, mä natierlech och, well do déi gréisste Lächer an der Front entstane waren. Dës Behandlung, als «Kanonenfutter», huet bei villen Zwangsrekrutierten d'Meenung opkomme geloss, wéi wann hannerd der ganzer Operatioun de Gedanke gestan hätt, d'Lëtzebuerg Jugend sollt vernicht gin. Heiansdo kann een esouguer an deem Kontext dat Wuert «Völkermord» liesen. Domat kann den Historiker nët averstan sin, well dat as sécher nët dat richteg Wuert fir dat, wat mat hinne passéiert as. Zu Lëtzebuerg gouf ët nëmmen ee Grupp vu Leit, déi behaapte kënnen, si waren Affer vum Völkermord, dat sin eis jüdisch Matbieger. All déi aner sin an dem engen oder anere Mooss Naziaffer, déi zum Deel Schrecklechtes ze erdroen hatten. An déi jéineg, déi nët erëmkommen, hun nët fir näischt den Titel «Mort pour la Patrie» kritt. Mir hun ët nët néideg, an d'Zwangsrekrutiert scho guer nët, fir mat iwwerdräiwene Begréifer oder Zuelen eist Leiden an eis Resistenz wëllen ze beweisen. Dat wat geleescht a gelidde gouf, as festgehal, dofir Rei vun Historiker a sécher och de Musée, dee geschwënn op der Hollerecher Gare opgeet. Méi schwéier as ët natierlech am Ausland, a besonnesch an Däitschland, dat ëmmer nees kloer ze

machen. Déi ganz héich Verloschter - déi 3.150 Gefaaleiner a Vermässer machen en Dréttel vun deenen aus, déi agezu goufen - loosse sech relativ einfach doduerch erklären, datt d'Lëtzebuurger an engem Arméint un d'Front kumen, wéi d'preesch Arméint schon iwwerall um Réckzuch waren, an dunn vill méi héich Verloschter haten, wéi 1940 an 1941, wéi sie um Virmarsch waren.

Niewt dëser héiger Zuel vun Doudegen a Vermässen, sollt een awer net vergiessen, datt der vill als Kréppel erëmkommen, an datt déi physisch a psychologisch Folgen bei muencherengem bis haut net ausgeheelt sin.

Als leschte Punkt vun hierem Leidenswee géif ech gären den Thema vun de Krichsgefaangene kuerz schneiden. Wien un d'Front këmt, dee steet do den Zaldote vun där anerer Säit vis-à-vis. Fir d'Lëtzebuurger ware jo awer des Zaldoten net hier Feinden, mä hier Alliiéiert, an esou huet sech ganz séier d'Fro vun Iwwerlief gestallt. Op der Osfront hun d'Russen natierlech probéiert, durch Flugzieleien a mat Opruffer, Zaldote vun der anerer Säit zum Iwwerliefen ze bewegen.

Och d'Lëtzebuurger Exilregierung huet de Slagan lancéiert: «Jonge laaft iwwer!». Dat huet sech alles gudd unhiéieren! Mä an der Praxis huet et dann awer net ëmmer geklappt. Engersäits hun d'Preisen deenen, déi iwwergelaf sin, an de Réck geschoss, anerersäits waren och d'Russen net ëmmer frëndlech mat deenen, déi bei si erwiwwer kumen. Wann si net direkt op se geschoss hun, da waren dat doch fir si emol fir d'eischt alles Preisen, hier Uniform huet dat jo bewisen. Wien huet scho gewosst, wat e Lëtzebuurger wier? Wie vun de Lëtzebuurger konnt scho Russesch? Déi, déi sech als Fransousen oder Belsch ausgin hun, haten nach dacks am meeschte Chance, net als Preis behandelt ze gin. Mä vun der Front war de Wee lang bis bei en Offizéier an en offiziell Gefaangenelager, wou een dann enregistriert gouf. Sécher hun eng ganz Rei vun Iwwerleefer dëse Wee schon net gepackt.

Mir kënnen haut dervun ausgoën, datt eng 2.000 Jungen un der Ostfront a russesch Gefangenschaft komm sin, dovun war gudd d'Halschent zu TAMBOW. Mat der Zäit hu si do d'Illusion verluer, datt tergendeen no himme géif kucken. All hier Tentativen, fir op hier Schicksal opmierksam ze maachen, hier Meldunge fir fräiwelleg bei de Fransousen oder an der « Rouder Arméi » ze dëngen, hate kee Succès. D'Fro, wien doru kéint schëlleg sin, as zënterhier mat vill Engagement diskutéiert gin an d'Virwërf un d'Lëtzebuurger Regierung sin hart. Wann een dat an de Vridergronn stellt, wat d'Jongen a Russland erliewt hun, wéi se hu misse materliewen, wéi hier

Komeroeden do gestuene sin, da kann een dës Virwërf verstoën. Mä et huet een awer och d'Impressioun, wéi wa jiddereen nëmme sech a séng Situatioun gesin hätt. Dacks gétt nämlech vergëss, datt eis Regierung deemols net ëleng ze decidéieren hat. Esou hun z.B. d'Russen kenger Militärrmissioun erlauft, den Tour vun de Krichsgefaangenelageren ze maachen, fir d'Lëtzebuurger ze sichen. Dëst haten awer z.B. d'Engländer an d'Amrikaner schon Emn 1942 de Lëtzebuurger erlauft.

Mir wëssen haut och, datt de STALIN e groussen Interessi drun hat, datt d'Krichsgefangen esou lang wéi méiglech ze halen, well en hier Arbeitskraaft gebraucht huet fir Russland erëm opzebauen. Schliesslech koom derbäi, datt mer zwar zënter Mët August 1944 en Ambassadeur zu MOSKAU haten, den Här BLUM, mä den Här BLUM war kee geschoulten Diplomat, a sécher war MOSKAU keen einfache Posten, wéi hien als éischte Lëtzebuurger Diplomat do ukoom.

Eréischt wéi véier Lëtzebuurger den 12. Juni 1945 vun TAMBOW heem kumen, an Dampf gemaach hun, do krut och eisen Ambassadeur vun de Russen eng offiziell Äntwert iwwer dëst Lager. Duerno koom du Bewegung an dës traureg Affaire, mais fir 167 Jungen war et ze spéit. Si lieien haut nach a russeschem Buedem.

Et kann ee schon um Schicksal vun deene Jungen, déi fir d'eischt bei de Preisen gelidden hun an duerno, no hier Libération un aus der Wehrmacht, en zweete schwéiere Leidenswee an der russescher Gefaangenschaft hu missen untreiden. A wann een da bedenkt, datt dëst 2.000 Jonge betraff hun, da kann ee scho verstoen, datt si duerno kee Verständnëss opbruecht hun, wéi si net als richtig Naziaffer sollte gellen.

Haut no 50 Joer, wou d'Distanz zum Leiden sécher derzou baidréit, datt et riskéiert an der Offentlechkeet an de Vergëss ze geroden, muss derfir gesuergt gin, datt d'Erënerung dorun net ënnergeet. Mir mengen, datt och eng objektiv Geschichtsschreiwung hier dozou baidréit. Si kann awer d'Vermëttlung un d' Jugend vun haut net ersetzen. Et géit awer keng besser Vermëttlung, wéi de Kontakt mat deenen direkten Zeien, an dofir war mäi Wonsch, dat déi Hären, déi séch nach jonk genuch spieren fir de Kontakt mat der Jugend opzuehuelen, séch net scheien an d'Schoulen ze kommen, an do Zeien ze sin vun deem Leed, dat elo viru 50 Joer en Enn krut.

Ech soen iech merci fir Är Opmierksamkeit. Und damit ging eine äufber gut gelungene akademische Sitzung zu Ende. Zum Abschluss spielte Carlo Hommel die «Hémécht», welche von den Anwesenden inbrünstig mitgesungen wurde.

**Voeux de Nouvel An
Vill Gléck am neie Joër an
eng gutt Gesondtheet**

M. et Mme Jos Weirich,
Dudelange
M. et Mme Gaston Junck,y
Diekirch
M. et Mme Bernard Jacob,
Fingig
Mme Josée Reeff, Oetrange
M. et Mme Jean Hames,
Gonderange
M. et Mme Emile Olsem, Kayl
M. et Mme Jim Bolmer, Nospelt
M. et Mme Nic Champagne,
Esch/Alzette
M. et Mme Jos Clees,
Neidhausen
Mme Melanie Flammang,
Luxembourg
M. et Mme Julien Coner,
Hesperange
M. et Mme Jules Steffen,
Kleinbellingen
M. et Mme Ernest Steichen,
Luxembourg
M. et Mme Julien Reuter,
Waldbredimus
Mme Steffen Marguerite,
Esch/Alzette
M. et Mme Emile Gruber,
Lintgen
M. et Mme Muller Jacques,
Tétange

Section Simmer

M. et Mme Bolmer Jean-Pierre,
Nospelt
M. et Mme Bonifas Nicolas,
Nospelt
M. et Mme Hoeffel Nicolas,
Nospelt
M. et Mme Meyer Edmond,
Nospelt
M. et Mme Wilhelm Jean-Pierre,
Luxembourg
M. Hess Georges, Luxembourg
M. et Mme Flammant Léon,
Roodt/Eisch
M. et Mme Schmit Nicolas,
Saeul
Mme Barthel-Back Marechen,
Simmer
M. et Mme Consbruck Jos.,
Simmer
M. et Mme Brosius Roger, Simmer
Mme Herrmann-May Irène,
Simmer
M. et Mme Muller Roger, Simmer
M. et Mme Noesen Camille,
Simmer
M. et Mme Noesen Jim, Simmer
M. et Mme Noesen Marcel,
Simmer
M. et Mme Schmit Arsène,
Simmer

M. et Mme Schneider-Kremer Marcel,
Marnach
M. et Mme Schroeder-Majerus Joseph,
Rodershausen
M. et Mme Strasser-David Pierre,
Wahlhausen
M. et Mme Trausch-Lentz Pierre,
Hosingen
M. et Mme Weber-Heinen Paul,
Marnach
M. et Mme Wolter-Krier Norbert,
Rodershausen
M. et Mme Zoenen-Spoo Marcus,
Marbourg

Section Remich

M. et Mme Léon Clement-Wiltz,
Remich
M. et Mme Pol Wagener, Remich
Mme Cécile Hary-Krier, Remich
Melle Gritty Biber, Remich
M. et Mme Marcel Schumacher-Goergen, Remich
M. et Mme Emile Godart, Remich
M. et Mme Jean Goergen, Remich
M. et Mme Philippe Kieffer-Welfinger,
Remich
Mme Marie-Thérèse Schaack-Goergen, Remich
M. et Mme Lucien Ley-Spanier,
Remich
Mme Mich. Ronkar, Remich
Mme Aberline Friederici, Remich
Mme Erny Muller-Schumacher,
Remich
M. et Mme Luc. Hoffmann-Krier,
Wellenstein
Mme Catherine Gengler-Steinmelz,
Wellenstein
M. et Mme Al. Wilwert-Stranen,
Wellenstein
M. et Mme Al. Seny-Vesque,
Wellenstein
M. et Mme Fernand Geimer-Sünnen,
Bech-Kleinmacher
M. et Mme Pierre Gudendorf-Geimer,
Bech-Kleinmacher
Mme Anny Linster-Arendt,
Bech-Kleinmacher
M. et Mme Alph. Woeldgen-Krier,
Bech-Kleinmacher
M. et Mme Hemmen, Maas,
Stadtbredimus
M. et Mme Rob. Lauth-Jones,
Stadtbredimus
M. et Mme Geimer-Nilles,
Schwëbsingen
M. et Mme Ernest Feiten-Ruppert,
Bous
Mme Kieffer-Schommer Cécile,
Greiveldange
M. et Mme Raym. Cigrang, Bous
Mme Anne Heinisch-Frieden,
Greiveldange
M. et Mme Kuttan-Robert,
Erpeldange/Bous
M. et Mme René Kieffer-Speltz,
Greiveldange
M. et Mme Schmit-Ronkar, Canach
Hosingen

M. et Mme Weiler Camille,
Simmer
Mme Winandy-Hansen Grédy,
Simmer
Section Hosingen
M. et Mme Baustert-Boever Jean,
Holzhum
M. et Mme Baustert-Schaus Mathias,
Hosingen
M. Baustert Nicolas, Wahlhausen
M. et Mme Baustert-Bourgmeyer
Valentin, Wahlhausen
Mme Blasen-Mangers Cécile,
Munshausen
M. et Mme Brachmann-Bleser Michel,
Marbourg
M. Brucks Joseph, Neidhausen
M. et Mme Clees-Hermes Joseph,
Neidhausen
M. et Mme Clésen-Bauler Pierre,
Rodershausen
M. et Mme Dohm-Atten Jean-Pierre,
Hosingen
Mme Faber-Houschette Lucie,
Hosingen
Mme Federspiel-Huppert Hélène,
Marnach
M. et Mme Frieseisen-Mossong
Joseph, Hosingen
M. et Mme Frieseisen-Majerus Mar-
tin,
Wahlhausen
M. Heinen Albert, Marnach
Mme Herrmann-Pfeifer Barbe,
Consthum
M. et Mme Hever-Schuller Joseph,
Hosingen
Mme Hoschet-Grafte Antoinette,
Marnach
M. et Mme Jacobs-Pint Christ,
Marnach
M. et Mme Jacobs-Mersch Nicolas,
Dorscheid
M. et Mme Kaes-Jans Clement,
Hoscheid-Dick
Mme Keilen-Dockendorf Barbe,
Wahlhausen
Melle Kirsch Anna, Dorscheid
Mme Klein-Thilges Catherine,
Consthum
M. et Mme Lanners-Marx Michel,
Hosingen
M. et Mme Laschette-Braun
Jean-Pierre, Hoscheid
Mme Meyer-Lick Anna, Hosingen
M. et Mme Mossong-Zanter Pierre,
Wahlhausen
M. et Mme Neumann-Schroeder
Léon, Hosingen
M. et Mme Nosbusch-Gillen Albert,
Hosingen
Mme Oberinkels-Atten Marguerite,
Hosingen
Mme Peters-Schmitz Lucie,
Echternach
M. et Mme Pleim-Fux Marcel,
Hosingen
Mme Rasque-Gleis Marguerite,
Hosingen
M. et Mme Schmitz-Goebel Jacques,
Hosingen

M. et Mme Vincent Zangerlé-Closter,
Weicherdange
M. et Mme Albert Cales-Sietzen,
Clervaux
M. et Mme Lucien Wilmes-Weber,
Clervaux
M. et Mme Théodor Schlechter-
Heinen, Reuler
M. et Mme Pierre Lentz-Thielen,
Clervaux

Sektoun Déifferdang

M. et Mme Heinen François,
Déifferdang
M. et Mme Meyer Roger, Déifferdang
M. et Mme Schmit Marcel,
Déifferdang
M. et Mme Wilmes Michel,
Déifferdang
M. et Mme Daleiden Willy,
Déifferdang
M. et Mme Peters Jean, Déifferdang
M. et Mme Sanctuary André,
Déifferdang
M. Promme Jos., Déifferdang
Mme Kieffer Henri, Beckerich
Mme Meylender Albert, Déifferdang
M. et Mme Schimberg Edmond,
Déifferdang
Mme Schimberg Carlo, Déifferdang
Mme Bauler- Goërrès, Oberkorn
M. et Mme Barthel Arthur, Déifferdang
M. et Mme Schneider Marcel,
Déifferdang
Café Wampach Julien, Déifferdang
Mme Michels Nicolas, Déifferdang
M. et Mme Hoffmann Henri,
Déifferdang
M. et Mme Kamp Jean, Déifferdang
M. Gottung Willy, Differdange
M. et Mme Krippler Victor, Differdange

Section Aspelt

Mme Triny Bredimus-Retter, Aspelt
M. et Mme J.B. Ernster-Muller, Aspelt
M. et Mme René Staar-Gilson, Aspelt
M. Paul Raus, Aspelt
M. et Mme Henri Grethen-Thilmany,
Aspelt
Mme Marcel Trausch-Heuertz,
Alzingen
Mme Catherine Felten-Pohl, Filsdorf
M. et Mme Jean Berscheid-Ehlinger,
Altwies

Sektoun Useldéng

Sektoun Wasserbëlleg/Mertert

M. et Mme Rob. Weirich-Fries,
Wasserbillig
M. et Mme Rob. Kremer-Hoffmann,
Wasserbillig
M. et Mme Paul Bredimus-Hoffmann,
Wasserbillig
M. et Mme Eloi Weber-Mangen,
Wasserbillig
Mme Bøhm-Heyder, Wasserbillig
M. et Mme Marcel Kalbusch-Mertens,
Wasserbillig
M. et Mme J. Wirtz-Delvaux,
Wasserbillig
Mme J. Haag-Neumann, Wasserbillig
Mme J. Maes-Schartz, Wasserbillig
Mme J. Theisen-Achen, Wasserbillig
M. P. Zacharias, Wasserbillig
Mme J. Palgen-Fries, Wasserbillig
M. et Mme P. Weinandy-Bechtold,
Mertert

M. et Mme Alb. Mousel-Thinnes,
Mertert
M. René Hansen, Mertert
M. et Mme J. Meyrer-Kaiser, Mertert
M. et Mme M. Rech-Welter, Mertert
Mme J. Diederich-Roob, Mertert
Mme M. Folschette-Ueberecken,
Mertert
M. Albert Graser, Echternach

Sektoun Stesel

Enrôlés de Force, Victimes du
Nazisme, Stesel
M. et Mme Bix-Lucius Paul, Stesel
M. et Mme Durant-Heiser Léon,
Stesel
M. et Mme Ecker-Reuter Pierre,
Stesel
M. et Mme Eiffes-Bontemps Théo,
Heeschdréf
M. Frantz Raymond, Mëllerëf
M. et Mme Haan-Lahr Armand,
Mëllerëf
M. et Mme Hansen-Picard Gust.,
Réiser
M. et Mme Hilbert-Feltgen Martin,
Mëllerëf
M. et Mme Huber-Koenig Albert,
Stesel
Mme Kimmes-Hansen Tilly, Mëllerëf
M. et Mme Koenig-Schanen André,
Heeschdréf
Mme Lepage-Regenwetter
Marguerite, Stesel
M. et Mme Marson-Marson René,
Stesel
M. Melcher Norbert, Stesel
M. et Mme Nommesch-Bausch
Aloyse, Mëllerëf
M. et Mme Philippe-Pusse René,
Hënsdréf
M. et Mme Pleimling-Feltgen Théo,
Stesel
Mme Reckinger-Stein Emilie, Miersch
Mme Reding Gabrielle, Mëllerëf
Mme Schenten-Franck Maisy,
Mëllerëf
Mme Schmit-Husting Berthe, Mëllerëf
M. et Mme Schmitz Georges,
Heeschdréf
M. et Mme Spanier-Gudendorff
Gaston, Stesel
M. et Mme Steinmetz-Poekes Jean,
Stesel
Mme Steyer-Tremont Odile, Stesel
Mme Steyer-Wildschutz Maria,
Mëllerëf
M. Steyer Nic., Mëllerëf
M. et Mme Tedeschwilli-Klein
Georges,
Stesel
M. et Mme Tedeschwilly-Miny Nico,
Rolleng-Miersch

Sektoun Esch/Uelzecht

M. et Mme X. Steil, Esch/Uelzecht
M. et Mme N. Majerus, Esch/Uelzecht
Madame M. Steffen, Esch/Uelzecht
M. et Mme J. Stoffel, Esch/Uelzecht
M. R. Kronshagen, Esch/Uelzecht
M. et Mme B.. Adam, Esch/Uelzecht
M. et Mme N. Champagne,
Esch/Uelzecht
M. et Mme R. Scala, Esch/Uelzecht

M. et Mme Th. Jacoby, Esch/Uelzecht
M. et Mme P. Mathieu, Esch/Uelzecht
M. et Mme A. Solarri, Esch/Uelzecht
M. et Mme J.P. Hamilius, Luxembourg
M. et Mme A. Maintz, Bergem
M. et Mme J. Abens Maintz,
Pontpierre
Mme M. Schmidt, Esch/Uelzecht
M. et Mme E. Hellenbrand,
Esch/Uelzecht
M. Georges Lallemand,
Esch/Uelzecht
M. Ewertz-Schöben Pierre, Mersch
M. Reuter-Schmit Michel,
Luxembourg
M. Schwachtgen Camille,
Luxembourg
Mme Kunsch-Schaefer Annette,
Luxembourg
Mme Berchem-Hengesach Pauline,
Pétange
M. Ries-Schank Pierre, Pétange
M. Walter Pierre, Mamer
Mme Welter-Weis Frieda, Strassen
Mme Pepin-Steichen Louise,
Hovelange
M. Greiveldinger-Speicher Lucien,
Ehnen
M. Zacharias Joseph et
Mme Wiltgen Léa, Pétange
M. Graaff Victor, Diekirch
Mme Lonien Albert, Bergem
M. Diederich-Stumper Pierre,
Lorentzweiler
M. Hoffmann Thomas, Luxembourg
M. Ernster Marcel, Wasserbillig
M. Folscheid Hugues, Luxembourg
M. Thein Henri, Pétange
M. Demuth Justin, Esch/Alzette
M. et Mme Glod-Reuter Joseph, Olm
M. le Curé Weirich Théophile, Remich
M. Faber Carlo, Luxembourg
M. et Mme Freichel-Waxweiler Jean,
Bascharage
M. et Mme Thill-Meiter Joseph
Noertzange
M. et Mme Eicher Marcel, Monnerech
M. et Mme Reuter-Claude P.,
Esch/Alzette
M. et Mme Maar-Weitzen Gilbert,
Luxembourg-Merl
Mme Weitzel-Steffes Agnès,
Luxembourg-Merl
M. Sunnen-Schmit Ernest,
Leudelange

Section réunie E.d.F. Sud/Ouest
M. et Mme René Guirsch-Peltier,
Prés.LRL, Bascharage
M. et Mme Schmit Roger, Garnich
M. et Mme Schmitz Roger, Garnich
Mme Colling Marcelle, Bascharage
M. et Mme Glodt Jean, Bascharage
M. et Mme Meyers Roger,
Hautcharage
M. et Mme Thiry Eugène, Dahlem
M. Giersch Julien, Clémency
Mme Hoeltgen Lucie, Clémency
M. et Mme Frising Albert, Clémency
M. et Mme Schiltz Vicky, Clémency
M. et Mme Schaedgen François,
Sprinklange
M. et Mme Scholler Jos.,
Clémency